

Запорожець О.Ю.*

ПОЛІТИКА ЮНЕСКО ЩОДО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В статті проаналізовано роль ЮНЕСКО у розвитку глобального інформаційного суспільства. Представлена детальна характеристика п'яти пріоритетних напрямів інформаційної політики ЮНЕСКО: забезпечення загального доступу до інформації, розвиток можливостей, розвиток контенту, сприяння незалежності і плюралізму ЗМІ, збереження світової документальної спадщини.

Ключові слова: ЮНЕСКО, інформаційне суспільство, суспільство знань.

В статье анализируется роль ЮНЕСКО в развитии глобального информационного общества. Дается детальная характеристика пяти приоритетных направлений информационной политики ЮНЕСКО: обеспечение общего доступа к информации, развитие возможностей, развитие контента, содействие независимости и плюрализму СМИ, сохранение мирового документального наследия.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, информационное общество, общество знаний.

The article describes UNESCO's role in the development of global information society. The study focuses on the five priorities of UNESCO's policy: access to information, capacity building, content development, media development and world documentary heritage protection.

Key words: UNESCO, information society, knowledge-based society.

Стрімкий розвиток і поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) набуває сьогодні характеру глобальної інформаційної революції, яка здійснює значний вплив на політику, економіку, управління, науку, культуру та інші сфери життєдіяльності країн світу, й знаменує перехід людства до якісно нового типу суспільства – інформаційного. В процесі формування інформаційного суспільства зникають кордони між державами і людьми, радикально змінюється структура світової економіки, зростає динамічність і конкурентоспроможність ринку. Інформація і знання перетворюються на стратегічний ресурс держав, масштаби використання якого досягають рівня використання традиційних ресурсів, а доступ до них стає визначальним чинником соціально-економічного розвитку [1].

Інформаційне суспільство, безумовно, відкриває нові можливості й створює умови для більш ефективного вирішення соціальних та економічних проблем. Водночас, у зв'язку із нерівномірним впровадженням ІКТ в різних регіонах світу виникає проблема так званого «цифрового розриву», коли менш розвинені країни опиняються на «узбіччі» світового економічного, соціального та культурного розвитку.

* кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблема подолання «цифрового розриву» сьогодні є однією з найбільш актуальних питань «порядку денного» міжнародного співтовариства. У 2000 році країни «Великої Вісімки» прийняли Окінавську Хартію глобального інформаційного суспільства, в якій виразили готовність докладати зусиль для стимулювання переходу до інформаційного суспільства й створення умов для того, щоб всі країни світу могли скористатися його економічними, соціальними і культурними перевагами.

Питання розбудови глобального інформаційного суспільства обговорювалося під час Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (2003, 2005 рр.). Результатом обговорення стало затвердження міжнародною спільнотою основних принципів інформаційного суспільства та напрямів міжнародного співробітництва щодо розбудови глобального інформаційного суспільства. Такими напрямами є розробка державних електронних стратегій; створення інформаційно-комунікаційної інфраструктури; забезпечення доступу до інформації і знань; підвищення грамотності в сфері ІКТ; зміцнення довіри і безпеки при використанні ІКТ; створення сприятливого правового і політичного середовища; забезпечення культурного і мовного розмаїття; зміцнення незалежності і плюралізму засобів масової інформації; захист основоположних цінностей свободи, рівності, солідарності, терпимості при використанні ІКТ [2].

На міжнародному рівні провідну роль у розвитку інформаційного суспільства й подоланні цифрового розриву відіграють спеціалізовані установи ООН, і насамперед Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка реалізує широкий спектр проектів й ініціатив в різних країнах світу, спрямованих на залучення менш розвинених країн до інформаційного суспільства.

Мета даної роботи – охарактеризувати основні напрями діяльності ЮНЕСКО щодо розвитку глобального інформаційного суспільства.

ЮНЕСКО - спеціалізована установа ООН, створена у 1946 році, з метою сприяння зміцненню миру, сталому розвитку і міжкультурному діалогу за допомогою освіти, науки, культури, інформації і комунікації. Відповідно пріоритетними цілями діяльності ЮНЕСКО є: забезпечення якісної освіти для всіх і навчання впродовж усього життя; мобілізація наукових знань і політики в інтересах сталого розвитку; вирішення соціальних і етичних проблем; сприяння культурному розмаїттю, міжкультурному діалогу та культурі миру; розвиток інклюзивних суспільств знань за допомогою інформації і комунікації.

Погляди ЮНЕСКО на інформаційне суспільство відображені у Всесвітній Доповіді «До суспільств знань» (2005 р.). У Доповіді відмічається, що глобальне інформаційне суспільство набуває сенсу лише тоді, коли воно буде сприяти розквіту суспільства знань й буде спрямоване на «досягнення розвитку людства на основі прав людини» [3].

Згідно з документом, фундаментальним постулатом, на якому ґрунтується інформаційне суспільство, є свобода вираження думок. Свобода вираження думок включає свободу слова, свободу преси, вільний доступ до інформації, вільне розповсюдження даних та інформації, а також свободу наукових досліджень і творчої діяльності, оскільки в суспільстві знань недостатньо просто вільно передавати інформацію, а важливо обмінюватися інформацією, співставляти, критикувати, оцінювати інформацію, аби мати змогу виробляти нові знання на основі інформаційних потоків.

Діяльність ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства реалізується за п'ятьма основними напрямами: забезпечення універсального доступу до інформації; розвиток можливостей; розвиток контенту; сприяння свободі висловлення, незалежності та плюралізму ЗМІ; збереження світової документальної спадщини [4].

В рамках першого напрямку – *забезпечення універсального доступу до інформації* – основна увага приділяється таким питанням, як збереження і управління архівами; ство-

рення і розвиток обцинних мультимедійних центрів; розвиток електронного урядування; обговорення етичних проблем інформаційного суспільства; розробка інструментів обробки інформації; забезпечення доступу до державної інформації, що є суспільним надбанням тощо.

В архівній справі мета діяльності ЮНЕСКО полягає у підвищенні обцинаності громадськості та осіб, які приймають рішення, щодо важливості архівів для збереження національної спадщини, а також наданні допомоги країнам-членам у створенні ефективної інфраструктури з управління архівами.

Для подолання цифрової відсталості бідних обцин в країнах, що розвиваються ЮНЕСКО реалізує ініціативу зі створення обцинних мультимедійних центрів (ОМЦ). Найбільш поширений тип ОМЦ включає радіостанцію обцини, що має спільне з телецентром приміщення та керівництво. Радіостанція здійснює мовлення на частоті FM в обцизі від 8 до 18 годин на день на територію у радіусі 10-50 кілометрів. Її штат складається переважно з волонтерів та одного-двох постійних співробітників. Радіостанція отримує прибуток від розміщення оголошень, повідомлень і програм, які оплачуються окремими особами і організаціями. Телецентр може мати від 3 до 12 комп'ютерів для загального користування. Доступ до мережі Інтернет, сканування і фотокопіювання, а також курси комп'ютерної грамотності є платними. Загалом, під егідою ЮНЕСКО створено понад 20 експериментальних ОМЦ у 15 країнах Африки, Азії і Карибського басейну [5].

В сфері е-врядування пріоритетом ЮНЕСКО є просування використання ІКТ у муніципалітетах країн Африки та Латинської Америки через розробку тренінгових модулів для осіб, які приймають рішення. Так, під егідою ЮНЕСКО у жовтні 2008 року було відкрито портал Карибського центру розвитку е-врядування (<http://cseeg.org/>). Основними цілями Центру є розвиток е-врядування, проведення тренінгів для підвищення обцинаності громадян, підвищення ролі неурядових організацій (НУО) як механізму трансформації державного управління, сприяння демократичним процесам у регіоні. Діяльність Центру включає проведення тренінгів для представників уряду, НУО і обцинних організацій, в яких акцент зроблено на програмному забезпеченні е-демократії; розробку он-лайн тренінгів для громадян, а також інструкцій для урядовців щодо вироблення власних стратегій е-демократії.

З 1997 року ЮНЕСКО проводить Конгреси з інфоетики, під час яких обговорюються етичні, правові та соціальні аспекти інформаційного суспільства. Предметом дискусій є, зокрема, такі питання, як доступ до цифрової інформації, охорона цифрової інформації та носіїв інформації, роль державної влади у доступі до інформації, добросчесне використання е-ресурсів та е-технологій в інформаційному суспільстві, захист честі та гідності людини в добу цифрових технологій тощо.

В 2005 році ЮНЕСКО створено портал Обсерваторії Глобальної Етики. Це база даних усіх існуючих у світі ресурсів з етики. Портал містить чотири тематичні розділи: біоетика, етика оточуючого середовища, наукова етика, етика технологій. На порталі розміщено контактну інформацію експертів у даній сфері, законодавчі акти з етичної проблематики, а також перелік організацій та освітніх програм.

Важливе місце в діяльності ЮНЕСКО посідає розробка і безкоштовне розповсюдження двох взаємопов'язаних пакетів програм для управління базами даних (CDS/ISIS-система пошуку і збереження інформації) та пошуку даних/статистичного аналізу (IDAMS).

Крім того, ЮНЕСКО активно пропагує доступ до інформації, що є суспільним надбанням. Інформація, що є суспільним надбанням, визначається як доступна для громадськості інформація, використання якої не порушує ані прав, встановлених законом, ні зобов'язань збереження конфіденційності. Це поняття охоплює інформацію, створену ор-

ганами державної влади, та всі дані, на які не поширюється авторське право й інші форми правового захисту.

Другим напрямом діяльності ЮНЕСКО є *розвиток можливостей*. Пріоритетом ЮНЕСКО є формування у населення різних країн вмінь і навичок критичного сприйняття, оцінки і використання інформації в професійній діяльності та особистому житті за допомогою програм підвищення інформаційної грамотності. Цей напрям передбачає реалізацію низки заходів, пов'язаних із створенням умов для того, щоб жінки могли скористатися перевагами ІКТ, стимулюванням використання ІКТ у сфері освіти, підвищенням інформаційної грамотності населення різних країн, сприянням використанню ІКТ людьми з обмеженими можливостями тощо.

Так, щороку ЮНЕСКО реалізує проект «Жінки роблять новини», мета якого – показати високий професіоналізм жінок-журналістів. ЮНЕСКО прагне забезпечити рівні кар'єрні можливості та рівний доступ до прийняття рішень у відділах новин для чоловіків та жінок.

З 2005 року за ініціативою ЮНЕСКО проводиться конкурс на кращі освітні програми/проекти із використанням ІКТ. Премія у 50 тисяч доларів дається за кращі проекти та практику застосування ІКТ для підвищення якості навчання, викладання та освітнього рівня загалом [4].

ЮНЕСКО також підтримала розробку програмного забезпечення (Sakrament LibReader) для студентів з проблемами зору, що конвертує текстовий формат в аудіоформат білоруською, російською та англійською мовами.

В рамках третього напрямку діяльності – *розвиток контенту* – основним завданням ЮНЕСКО є сприяння розвитку та доступу до різноманітного контенту через поліпшення місцевої (автохтонної) продукції і розповсюдження якісних аудіовізуальних програм у країнах, що розвиваються, розвиток освітнього та культурного аспектів аудіовізуальних ЗМІ, а також розвиток мовного розмаїття в кіберпросторі.

Серед ініціатив ЮНЕСКО в рамках цього напрямку можна назвати щорічну організацію Міжнародного фестивалю громадського мовлення, під час якого транслюються документальні та короткометражні фільми, телепрограми, що вирізняються інноваційністю, креативністю і відображають культурну специфіку різних країн світу, а також відкриття у 2007 році Центру документації мов світу, цілями якого є підтримання належного рівня інформації про мови світу у кіберпросторі, поширення інформації про мовні спільноти світу та сприяння багатомовності мережі Інтернет.

В 2003 році ЮНЕСКО започаткувала ініціативу B@bel, що передбачає реалізацію таких проектів як створення Інтернет-бібліотеки звукозапису мов кавказьких народів, що знаходяться під загрозою зникнення; створення онлайн-версії Атласу мов світу, що знаходяться під загрозою зникнення; розробка системи управління багатомовною інформацією на основі платформи ЮНЕСКО CDS/ISIS (програма дає можливість здійснювати багатомовний пошук у місцевій мережі та в мережі Інтернет); розробка веб-засобів, за допомогою яких маргінальні мовні спільноти зможуть користуватися мережею Інтернет; створення багатомовної бази даних про культурну спадщину; розробка системи розпізнавання нестандартних шрифтів тощо.

В рамках наступного напрямку діяльності ЮНЕСКО – *сприяння свободі висловлення, незалежності та плюралізму ЗМІ* – проекти і ініціативи організації спрямовані на підтримку незалежних ЗМІ у конфліктних та пост-конфліктних ситуаціях; розвиток служби громадського мовлення та проведення тренінгів для робітників ЗМІ у країнах, що розвиваються.

ЮНЕСКО сприяє медіа плюралізму та незалежності шляхом надання консультативних послуг щодо відповідного законодавства та інформування урядів, парламентарів та

інших осіб, які приймають рішення, про необхідність забезпечення свободи висловлення. ЮНЕСКО також надає технічну та матеріальну допомогу незалежним засобам масової інформації у зонах конфліктів.

Так, у листопаді-грудні 2005 року за фінансової підтримки ЮНЕСКО було організовано тренінг для афганських журналістів, присвячений виробництву теленовин. Тренінг проходив у Куала Лумпур (Малайзія) й складався з двох етапів. На першому етапі було організовано двотижневий інтенсив, присвячений виробництву теленовин, який проводили експерти з Canal France International. На другому етапі учасники тренінгу були прикріплені до відділів новин телеканалів RTM, TV3 та ntv7 в Куала Лумпур.

У столиці Монголії ЮНЕСКО спільно з Азійсько-Тихоокеанським Інститутом розвитку телерадіомовлення організувала круглий стіл та семінар, присвячені проблемі громадського мовлення у країні. Під час триденного семінару обговорювалися редакційні керівні принципи ефективного громадського мовлення у Монголії. Мова йшла про відстоювання інтересів громадськості та регулятивні механізми громадського мовлення, які б забезпечили редакційну незалежність, прозорість та програмне розмаїття місцевих ЗМІ [4].

Ще одним важливим напрямом діяльності ЮНЕСКО щодо розбудови інформаційного суспільства є *збереження світової документальної спадщини*.

З 1992 року ЮНЕСКО реалізує програму «Пам'ять світу», цілями якої є збереження світової документальної спадщини; забезпечення доступу до документальної спадщини, зокрема шляхом створення цифрових копій та каталогів, доступних в мережі Інтернет, публікації та розповсюдження книг, CD, DVD тощо; підвищення обізнаності громадськості про існування та важливість документальної спадщини (розвиток реєстрів, поширення інформаційних матеріалів).

В 2003 році ЮНЕСКО прийняла Хартію про збереження цифрової спадщини [6]. Згідно з документом, цифрова спадщина складається з унікальних ресурсів людських знань і форм їх вираження й охоплює ресурси в сфері культури, освіти, науки і управління, а також інформацію технічного, правового, медичного та іншого характеру, створену у цифровому вигляді або переведену у цифрову форму із існуючих аналогових ресурсів. Цифрові матеріали включають тексти, бази даних, нерухомі та рухомі зображення, звукові та графічні матеріали, програмне забезпечення і веб-сторінки, представлені у широкому діапазоні форматів. В Хартії зазначається, що доступ до матеріалів цифрової спадщини має бути вільним від необґрунтованих обмежень. Водночас, засекречена і приватна інформація має бути захищеною від будь-яких зазіхань. Основними заходами щодо збереження цифрової спадщини є розробка державами відповідної стратегії і політики; відбір цифрових матеріалів за критеріями значущості та одвічної культурної, наукової, історичної чи іншої цінності; створення державами правових та інституційних структур для захисту цифрової спадщини тощо.

Таким чином, ЮНЕСКО втілює у життя більшість принципів і напрямів розбудови інформаційного суспільства, визначених на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства. В центрі уваги ЮНЕСКО – соціальні, правові, етичні і культурні аспекти розвитку суспільства знань. Політика ЮНЕСКО реалізується переважно у формі інформаційно-освітніх заходів, консультативних послуг та технічної допомоги. Загалом, ініціативи і проекти ЮНЕСКО дають поштовх для розвитку, окреслюють шляхи подолання цифрової нерівності, що сприяють інтеграції країн у глобальне суспільство знань. Такими шляхами є, насамперед, підвищення інформаційної грамотності населення, впровадження інформаційних технологій в сфері державного управління і освіти, створення і розповсюдження якісної національної (автохтонної) інформаційної продукції, забезпечення ос-

новних прав і свобод громадян в інформаційній сфері (свободи висловлення, свободи ЗМІ, права доступу до інформації державних органів влади тощо).

Література

1. Чернов А.А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. Монография. - М.: Дашков и К°, 2003. - 232 с.
2. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства. Підсумкові документи (Женева 2003 – Туніс 2005) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://informationsociety.files.wordpress.com/2006/08/book-ua.doc>
3. Всемирный доклад ЮНЕСКО «К обществам знания» (2005 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>
4. Офіційний сайт ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/>
5. Руководство по общинным мультимедийным центрам /Под ред. С.Хьюз, С.Ишвар, В.Дженнингс [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifap.ru/library/book103.pdf>
6. Хартия о сохранении цифрового наследия (2003 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/law/03Chartia.doc>